

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Kapel Onze-Lieve-Vrouw in Riemst (Herderen)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Kapel Onze-Lieve-Vrouw, Riemst (Herderen), de la Brassinnestraat zonder nummer – monument (opheffing)

Onderwerp

Benaming: kapel Onze-Lieve-Vrouw

Adres of ligging: de la Brassinnestraat zonder nummer, Riemst (Herderen)

Dossier

Type dossier: opheffingsdossier (Gehele opheffing)

Dossiernummer: 4.001/73066/107.1

Bescherming

Beschermd als: monument

Beschermingsbesluit: ministerieel besluit van 17 maart 1995

URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/bsluiten/2826>

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2203>

Samenvatting

Het vermoedelijke zadeldak en driehoekig fronton van de neoclassicistische kapel zijn verdwenen. De golfplaat ter overdekking van het interieur was al aanwezig op het moment van de bescherming. Deze ingrepen betekenen een aantasting van de volkskundige waarde van de kapel, die ook erg overgroeid is.

Datum

Datum: 31/08/2023

INHOUDSTAFEL

1.	Aanleiding tot opmaak van het dossier	4
2.	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.	Ruimtelijke context.....	4
2.2.	Historiek van het beschermde goed	4
2.3.	Historiek van het beschermings- en beheerdossier	5
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	5
2.5.	Juridische toestand.....	5
2.5.1.	Adres en kadaster	5
2.5.2.	Onroerend erfgoed	5
2.5.3.	Omgeving	6
3.	Evaluerend gedeelte	6
3.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	6
3.1.1.	Inleiding	6
3.1.2.	Zeldzaamheid	7
3.1.3.	Herkenbaarheid	7
3.1.4.	Representativiteit.....	7
3.1.5.	Ensemble	7
3.1.6.	Context.....	7
3.1.7.	Besluit	8
3.2.	Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan	8
3.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing	8
4.	Bronnen	8
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	8
5.1.	Omgevingsplan	8
5.2.	Fotobijlage	8
5.3.	Documentatie	8

1. AANLEIDING TOT OPMAAK VAN HET DOSSIER

Dit is het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit van de kapel Onze-Lieve-Vrouw in Riemst (Herderen). De opheffing van de bescherming als monument kadert in de evaluatie van het beschermde erfgoedbestand, zoals ingeschreven in de Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele.

De bescherming van de kapel Onze-Lieve-Vrouw werd onderzocht in het project 'snelle screening' (2021-2022). Deze snelle screening had als doel om op een termijn van anderhalf jaar die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming voldoen. Met uitzondering van de stedenbouwkundige ensembles en het archeologisch en varend erfgoed, werd het volledige beschermde bestand gescreend.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

De als monument beschermde kapel Onze-Lieve-Vrouw ligt ongeveer driehonderd meter ten zuidwesten van de dorpskern van Herderen, aan een landweg achter de eveneens als monument beschermde hoeve Kuesses (de la Brassinnestraat 15)¹. De kapel staat naast het inkomhek van deze hoeve.

De kapel bevindt zich gedeeltelijk in het beschermde dorpsgezicht 'Hoeven Kuesses en Vrindts: omgeving'². Ook de hoeve Vrindts is beschermd als monument³. Tussen de twee hoeves ligt de als monument beschermde tumulus Gentombe⁴. De kapel en een deel van het dorpsgezicht zijn gelegen in het beschermd cultuurhistorisch landschap 'tumulus Gentombe met omgeving'⁵. De in het dorpsgezicht gelegen hoeve van de la Brassinnestraat nr. 11 is vastgesteld bouwkundig erfgoed⁶.

De kapel valt in het gebied van het onroerenderfgoedrichtplan 'Haspengouw en Voeren – hoogstamboomgaarden'⁷.

Het beschermd onroerend erfgoed in de omgeving van de kapel waarvan de bescherming wordt opgeheven, wordt weergegeven op een omgevingsplan in bijlage bij dit opheffingsdossier.

2.2. Historiek van het beschermde goed

De kapel Onze-Lieve-Vrouw is met een jaarsteen in het hoofdstel gedateerd in 1860⁸. De hardstenen omlijsting van de rondboogopening draagt de inscripties 'St Egidius' (links), 'St Josephus' (rechts) en 'IS We J P' op de sluitsteen. Dit laatste opschrift verwijst mogelijk naar de oprichter(s) van de kapel.

De Ferrariskaart (1771-1778) toont een kapel in de buurt, maar het is onduidelijk of dit een voorganger is van de huidige kapel. Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1850) is er geen kapel weergegeven.

¹ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2195>

² <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2197>

³ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2196>

⁴ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3341>

⁵ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3342>

⁶ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/16756>

⁷ <https://id.erfgoed.net/plannen/882>

⁸ Schlusmans 1990, 19-20.

De halfronde, bakstenen kapel is bovenaan afgedekt met een ringbalk in beton. Het huidige platte dak vervangt wellicht een flauw zadeldak. Het oorspronkelijke dak was al verdwenen op het moment van de bescherming. Gezien het neoclassicistische ontwerp had de kapel wellicht een driehoekig fronton aan de voorzijde. Het rondboogportaal bevat een houten vleugel deur met ruitvormig getraliede rondboograampjes.

Binnenin bevat de apsis drie nissen, twee kleine opzij en een grotere nis in de as van de kapel. Het bepleisterde, waarschijnlijk bakstenen onderstel van het altaar behoort samen met de drie nissen wellicht tot de oorspronkelijke aanleg. De vloer in cementtegels is van jongere datum (omstreeks 1900). De overdekking van het interieur met een golfplaat kwam er in de loop van de 20ste eeuw, nog vóór de bescherming in 1995.

2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier

De kapel werd als monument beschermd in 1995, samen met 46 andere gebouwen als monument en 27 dorpsgezichten in de fusiegemeente Riemst. Het beschermingsdossier motiveert de bescherming als volgt: *"De 19de eeuwse kapel, gelegen naast het inkomhek met hekpijlers dient beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de volkskundige waarde als devotiekapel van ca 1850 toegewijd aan O.L.Vrouw."*

De twee foto's bij het beschermingsdossier tonen de erg overgroeide toestand van de kapel.

Van de kapel is geen beheershistoriek gekend. Foto's uit 1990, 1995 en 2010 tonen de kapel in een erg overgroeide toestand. Op een foto van de kapel op 17 mei 2022 is de begroeiing verwijderd, maar vandaag is de kapel opnieuw overgroeid.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 5 juli 2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Adres en kadaster

Het adres van de kapel Onze-Lieve-Vrouw is de la Brassinnestraat zonder nummer in Riemst (Herderen).

De kadastrale gegevens van de kapel zijn: Riemst, 2de afdeling, sectie B, perceelnummer 467C.

Op het moment van de bescherming als monument waren de kadastrale gegevens: Riemst, (Genoelselden), 9de afdeling, sectie A, perceelnummer 467C.

2.5.2. Onroerend erfgoed

De als monument beschermde kapel Onze-Lieve-Vrouw staat achter de als monument beschermde hoeve Kuesses (de la Brassinnestraat 15) (ministerieel besluit van 17 maart 1995)⁹. De kapel bevindt zich gedeeltelijk in het beschermde dorpsgezicht 'Hoeven Kuesses en Vrindts: omgeving' (ministerieel besluit van 17 maart 1995)¹⁰. Ook de hoeve Vrindts is

⁹ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2195>

¹⁰ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2197>

beschermd als monument (ministerieel besluit van 17 maart 1995)¹¹. De in het dorpsgezicht gelegen hoeve van de la Brassinnestraat nr. 11 is vastgesteld bouwkundig erfgoed (ministerieel besluit van 16 januari 2018)¹².

Tussen de twee hoeves ligt de als monument beschermde tumulus Gentombe (koninklijk besluit van 10 augustus 1976)¹³. De kapel en een deel van het dorpsgezicht zijn gelegen in het beschermd cultuurhistorisch landschap 'tumulus Gentombe met omgeving' (koninklijk besluit van 10 augustus 1976)¹⁴.

De kapel valt in het gebied van het onroerenderfgoedrichtplan 'Haspengouw en Voeren – hoogstamboomgaarden' (goedgekeurd 24 mei 2019)¹⁵.

2.5.3. Omgeving

De kapel Onze-Lieve-Vrouw is gelegen in landschappelijk waardevol agrarisch gebied (origineel gewestplan Sint-Truiden – Tongeren).

De kapel is gelegen in het BPA 'Herbestemming Waardevolle Landbouwgebouwen' (goedgekeurd op 5 juli 2006). Het doel van dit BPA is:

- behoud van waardevolle landbouwgebouwen via verantwoorde herbestemming (bewoning, aangepast toerisme, ...)
- behoud van cultuur-historisch erfgoed
- behoud van waardevol agrarisch bouwpatrimonium
- bescherming van open ruimte

In dit BPA is de kapel deels gelegen in zone voor landschappelijke geïntegreerde buitenruimte, deels in zone voor onverharde landweg.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

3.1.1. Inleiding

Vandaag is de kapel sterk overgroeid. Het vermoedelijke zadeldak en driehoekig fronton van de neoclassicistische kapel waren al vóór de bescherming verdwenen en vervangen door een plat dak op een ringbalk in beton. De golfplaat ter overdekking van het interieur was al aanwezig op het moment van de bescherming.

Artikel 6.2.1, 3°, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 staat de gehele of gedeeltelijke wijziging of opheffing van een bescherming omwille van het algemeen belang toe. De parlementaire voorbereiding stelt daarbij het volgende: "*door een wijzigende context kan het algemeen belang immers geëvolueerd zijn ten opzichte van het algemeen belang ten tijde van de bescherming*".

In functie van een algemene evaluatie van het beschermd bestand in Vlaanderen die als doelstelling heeft om een dynamische selectie van de essentiële en representatieve getuigen van het leven in Vlaanderen te vrijwaren, wordt het beschermd erfgoed getoetst aan de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarde. Deze evaluatie is gebaseerd op de erfgoedwaarde zoals vermeld in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 2.1,

¹¹ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/2196>

¹² <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/16756>

¹³ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3341>

¹⁴ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3342>

¹⁵ <https://id.erfgoed.net/plannen/882>

26°: de archeologische, architecturale, artistieke, culturele, esthetische, historische, industrieel-archeologische, technische, ruimtelijk-structurerende, sociale, stedenbouwkundige, volkskundige of wetenschappelijke waarde waaraan onroerende goederen en de cultuurgooederen die er integrerend deel van uitmaken hun huidige of toekomstige maatschappelijke betekenis ontleen. Daarnaast zijn de vijf selectiecriteria gebruikt die ook gehanteerd worden in functie van bescherming en die het afwegingskader vormen om het onroerend erfgoed te waarderen:

1° zeldzaamheid: geeft aan in hoeverre het onroerend goed uitzonderlijk voorkomt in relatie met de geografische context, de historische context, het type of het oeuvre;

2° herkenbaarheid: geeft aan in hoeverre het onroerend goed een goed leesbare uitdrukking is van zijn oorspronkelijke functie, uitzicht of vormgeving, of van een belangrijke fase in de latere ontwikkeling daarvan;

3° representativiteit: geeft aan in hoeverre het onroerend goed typerend is voor een geografische of historische context of een welbepaalde type of een bepaald oeuvre;

4° ensemble: geeft aan in hoeverre het onroerend goed een sterke samenhang vertoont tussen de verschillende elementen;

5° context: geeft aan in hoeverre er tussen het onroerend goed en zijn directe of ruimere omgeving een sterke visuele of inhoudelijke relatie is.

3.1.2. Zeldzaamheid

Vlaanderen telt 77 betreedbare kapellen (klein erfgoed) uit het tweede en derde kwart van de 19de eeuw met een beschermd statuut. In dit beschermd bestand zijn verschillende bouwstijlen vertegenwoordigd (neoclassicisme, neogotiek en minder uitgesproken stijlen en mengvormen). Beschouwd binnen dit beschermd bestand is de kapel Onze-Lieve-Vrouw in Riemst (Herderen) niet zeldzaam.

3.1.3. Herkenbaarheid

De overgroeiing tast de herkenbaarheid van de kapel aan. De verdwijning, al vóór de bescherming, van het vermoedelijke zadeldak, het driehoekig fronton en de oorspronkelijke overdekking van het interieur hebben geleid tot een blijvende aantasting van de herkenbaarheid als een neoclassicistische kapel uit het midden van de 19de eeuw. Andere beschermde neoclassicistische kapellen zijn beter bewaard, onder meer met een herkenbaar driehoekig fronton en zadeldak.

3.1.4. Representativiteit

De verdwijning, al vóór de bescherming, van het vermoedelijke zadeldak, het driehoekig fronton en de oorspronkelijke overdekking van het interieur maken van de kapel niet langer een representatief voorbeeld van een neoclassicistische kapel uit het midden van de 19de eeuw. Andere beschermde neoclassicistische kapellen zijn beter bewaard, onder meer met een driehoekig fronton en zadeldak, en hebben daarom een grotere representativiteit.

3.1.5. Ensemble

In het interieur van de kapel behoren de drie nissen in de apsis en het onderstel van het altaar waarschijnlijk nog tot de oorspronkelijke aanleg. De vloer in cementtegels is van jongere datum (omstreeks 1900). De oorspronkelijke overdekking van het interieur is verdwenen en vervangen door een golfplaat zonder erfgoedwaarde. Deze ingreep heeft de ensemblewaarde van de kapel aangetast.

3.1.6. Context

De kapel bezit contextwaarde omwille van het hek ernaast dat toegang geeft tot de vlakbij gelegen hoeve Kuesses. Het hek verkeert echter niet in een goede toestand. De linker hekpijler is beschadigd en het metalen hekwerk is bouwvallig.

3.1.7. Besluit

Als neoclassicistische kapel uit het midden van de 19de eeuw is de kapel Onze-Lieve-Vrouw niet zeldzaam. De aantasting van de herkenbaarheid, de representativiteit en het ensemble hebben geleid tot een verlies aan volkskundige waarde van de kapel, in die mate dat de bescherming als monument niet meer voldoende kan worden gemotiveerd. Daarom wordt de bescherming als monument opgeheven. De contextwaarde van de kapel is niet aangetast, al is het hek naast de kapel in een bouwvallige toestand. De erfgoedwaarden zijn niet volledig verloren gegaan. De kapel Onze-Lieve-Vrouw blijft daarom opgenomen in de wetenschappelijke inventaris van het bouwkundig erfgoed.

3.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

Het inhoudelijk dossier bij de bescherming documenteert en registreert de erfgoedwaarden van het monument in voldoende mate.

3.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van de kapel Onze-Lieve-Vrouw, de la Brassinnestraat zonder nummer in Riemst (Herderen), wordt geheel opgeheven. Het kadastraal perceel gevat door de opheffing is opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

4. BRONNEN

Archiefbronnen

Onroerend Erfgoed Limburg, beschermingsdossier 4.01/73066/106.1 OL000278.

Werken

SCHLUSMANS F. met medewerking van VANTHILLO C. 1990: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Limburg, Arrondissement Tongeren, Kantons Riemst - Tongeren*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 14n1, Brussel - Turnhout.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archiefphoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.